

RADOVAN VUKADINOVIC

MALE DRŽAVE I POLITIKA NESVRSTAVANJA

Male i srednje zemlje bile su oduvijek osobito značajne za karakter međunarodnih odnosa određene povijesne epohe. Postavljene kao formalno samostalne državnopravne jedinice, s objektivno malom silom i smanjenim mogućnostima potencijalnog djelovanja na opći pravac međunarodne politike, one su se smatrale drugorazrednim kategorijama državnih subjekata. Uspoređujući interese velikih sila, njihovu moć i mogućnost utjecaja na ostale subjekte, često se isticalo, i u političkoj praksi i u teoriji međunarodnih odnosa, da je osnovni zadatak malih i srednjih zemalja prilično sužen i da se on prije svega svodi na: očuvanje vlastite sigurnosti i realizaciju najpovoljnijih aranžmana u vezi s prisustvom na svjetskom tržištu. Ti uski, veoma limitirani nacionalni interesi manjih zemalja trebali su, osim naglašavanja različitih kategorija država, potvrditi vrijednost klasifikacione sheme prema kojoj su bitno razgraničene kategorije velikih sila i onih drugih, malih i srednjih, kako u pravima tako i u obavezama. Samim tim težilo se za tim da se onemogućući proširenje kruga stvarno ravnopravnih međunarodnih subjekata, koji bi mogli zajednički i jednakopravno sudjelovati u svim tokovima međunarodnog života.

Suprotnosti između velikih i malih država postale su tako sastavni i popratni dio razvoja međunarodnih odnosa i istodobno jedna od glavnih zapreka realizaciji kvalitetno novih odnosa između formalno jednakih članica međunarodne zajednice. Oligarhijski pristup velikih sila rješavanju njihovih odnosa s manjim državama i naporu za isticanjem njihovih povlaštenih prava našli su svoje mjesto u tekovinama Bečkog kongresa, djelovanju koncerta velikih sila, pa i u univerzalno zamišljenim organizacijama kao što su bile Liga naroda i Ujedinjeni narodi nakon II svjetskog rata. Prilaz s pozicija sile karakterizirao je taj dinamični proces prepletanja, sukobljavanja i podudaranja različitih nacionalnih interesa. Dugo se vremena činilo da upravo sistem nejednakih i neravnopravnih odnosa velikih i malih tvori neizmjenjivu konstantu međunarodnog života. U takvom spletu međunarodnih odnosa, gdje su interesi velikih država, a posebno onih najvećih, bili automatski postavljeni iznad interesa malih i srednjih zemalja, skupine tih država sve se više pretvarala u objekte nad kojima su velike sile mogle, relativno sasvim slobodno, na temelju svojih vlastitih aranžmana, rješavati najznačajnija, često sudbinska pitanja manjih država.

Sa završetkom drugog svjetskog rata i produbljanjem antagonističkih suprotnosti u antihitlerovskoj koaliciji, što se ubrzo pretvorilo u otvoreni sukob između dviju supersila sa svim popratnim karakteristikama sukoba velikodržavnih interesa, došlo je do nove etape međusobne konfrontacije, koja je bila osobito značajna za manje zemlje. Hladni rat, kao specifično razdoblje »niti rata, niti mira«, označio je novo poglavlje u povijesti međunarodnih odnosa, u kojem su više nego ikada prije bili istaknuti u prvom redu interesi velikih država. Male i srednje zemlje, posebno na evropskom tlu, bile su, svojim najvećim dijelom uvučene u dva antagonistička sistema, u kojima su pored isključivo ideoloških elemenata ubrzo počeli sve više prevladavati velikodržavni interesi velikih sila — glavnih nosilaca konfrontacije. U godinama nužnog izjašnjavanja: za ili protiv jednog ili drugog saveza, prividna sigurnost koju je trebao osigurati predvodnik skupine, morala se plaćati ograničavanjem vlastite vanjskopolitičke inicijative, obaveznim usklađivanjem interesa i striktnim poštovanjem organizirane discipline.

Formiranje antagonističkih blokova, jačanje međunarodne napetosti i neprekidno gomilanje nuklearnog naoružanja bili su normalan slijed daljnjih zbivanja u kojima je interes velikih sila, odnosno globalizam dviju super-sila, ponajviše zasjenio interese ostalih članica koalicije. Na taj način praksa međunarodnog života u strogo blokovski bipolariziranom svijetu posebno je isticala razlike u položajima, interesima i, što je najvažnije, u fizičkoj snazi. Zbog svega toga može se tvrditi da je razdoblje hladnog rata značilo etapu u kojoj su ponajviše stavljeni u drugi plan nacionalni, životni interesi manjih zemalja.

Međutim, hladnoratovska polarizacija međunarodnih odnosa i pokušaji uskog diktiranja veza nisu urodili plodom. Stvaranje nuklearno-tehnološke pat-pozicije, proces dekolonizacije i početna pozitivnija strujanja prema nezavisnosti unutar samih blokova potpomogli su da skupina novih zemalja, pretežno iz Afrike i Azije, stupivši na put svoje vlastite državnosti, u striktno podijeljenom svijetu potraži i prihvati novo rješenje. Upravo ta nova, tada tek vizija mogućih međunarodnih odnosa, pružala je znatno veće mogućnosti za realizaciju vlastitih nacionalnih interesa i brže rješavanje brojnih ekonomskih i društvenih problema novih zemalja.

Opredjeljujući se za taj novi neblokovski pravac vanjskopolitičke akcije, brojne nove zemlje jasno su stavile do znanja da su one, suočene s dosezima jednog i drugog bloka, isto tako svjesne nedostataka sadržaja i oblika blokovskog povezivanja, te smatraju da ni isključivo zapadna, niti pak istočna rješenja nisu prihvatljiva u njihovu položaju. Našavši se u specifičnim prilikama, jugoslavenska vanjska politika veoma se rano uključila u nove tokove. Prateći stvaranje niza novih zemalja, podržavajući njihovu pravednu borbu za nacionalno oslobođenje i želju da ostanu izvan vojnopolitičkih blokova, Jugoslavija je od samih početaka nastajanja tih zemalja vidjela u njima značajne političke partnere i potencijalne strateške saveznike.

To je bila, između ostalog, posebna zasluga predsjednika Tita, koji je u brojnim osobnim dodirima stvorio osnove boljeg razumijevanja s

udaljenim i ranije međusobno nepovezanim zemljama, koje su u novim međunarodnim uvjetima vidjele jasnu potrebu jačanja svoje uzajamne suradnje.

U oštro podijeljene blokovske dimenzije međunarodnih odnosa, skupina novih zemalja s područja Azije i Afrike počela je unositi nove elemente, koji su, premda podsjećajući na oblike neutralizma, ipak veoma brzo poprimali nove značajke. Nasuprot blokovski organiziranim strukturama u kojima su najvećim dijelom bile obuhvaćene male i srednje zemlje, nekoliko prvih pionira nesvrstavanja neposredno nakon stjecanja nezavisnosti odlučilo se za politiku koja će jamčiti očuvanje nacionalne nezavisnosti i neuključivanje u međunarodne konflikte. Međutim, za razliku od blokovski angažiranih i svrstanih zemalja, države koje su se odlučile za taj novi pravac vanjskopolitičkog djelovanja dobile su i znatno šire mogućnosti slobodne akcije.

Borba protiv kolonijalizma, a za jačanje vlastite političke i ekonomske nezavisnosti, ubrzo je pokazala da se takvom akcijom prelazi politika neutralnosti i da se široki splet međunarodnih odnosa počinje ispunjavati novim pristupom blokovski neangažiranih zemalja. Ta širina inicijative i shvaćanje da razvoj svake novooslobođene zemlje zavisi i od međunarodnih tokova, pridonio je tome da nevezane zemlje u svojoj praktičnoj akciji, najprije individualno, a kasnije i kolektivno počnu prelaziti okvire neutralizma u međunarodnim odnosima, zalažući se za dinamičniji tretman mnogih pitanja međunarodnog života, od čijeg je rješenja zavisio međunarodni mir i progres.

Sve se više udaljujući od pasivnog i neutralnog promatranja spleta međunarodnih odnosa i blokovskog konflikta male i srednje zemlje, što su prihvatile politiku neuključivanja u blokove, davale su na taj način u praktičnoj akciji konkretan primjer mogućeg i sasvim novog angažiranog djelovanja. Prvi put u povijesti međunarodnih odnosa male zemlje izborile su mogućnost slobodnoga političkog djelovanja u širim, svjetskim okvirima, ističući da njihova aktivna politika otvara najbolje mogućnosti za realizaciju nacionalnih interesa malih zemalja, ali isto tako da pomaže i pozitivnom rješavanju značajnih međunarodnih problema. Neke zemlje, a između njih i Jugoslavija, već u toj početnoj fazi prešle su koncepciju pozitivnog neutralizma, što je bilo najbolje izraženo u saopćenju s razgovora Tito-Nehru iz 1954. »Predsjednik i premijer žele objaviti da politika neuključivanja u blokove, koju su njihove vlade usvojile i provode, ne postavlja 'neutralnost' ili 'neutralizam', dakle niti pasivnost, kao što se to poneki put tvrdi, nego aktivnu, pozitivnu i konstruktivnu politiku, koja teži kolektivnom miru, na kojem jedino može počivati kolektivna sigurnost«. ¹

¹ Deklaracija Tito-Nehru iz 1954. godine, Međunarodni politički leksikon, Zagreb, 1960. S. 121.

STVARANJE KONCEPCIJE NESVRSTAVANJA I CILJEVI NESVRSTANE POLITIKE

Proces stvaranja koncepcije nesvrstavanja tekao je usporedo sa sve većim okupljanjem malih i srednjih zemalja, koje su odbile da se priključe blokovima i da na taj način podrede svoju vanjsku politiku blokovskim shemama. One su istodobno bile uvjerene da upravo takav pristup međunarodnim odnosima omogućava da se brže rješavaju njihovi unutrašnji problemi i da je to jedina realna mogućnost da se skupina malih i srednjih zemalja, lišenih veće vojne i ekonomske snage, pojavi kao stalno prisutan činilac međunarodnih odnosa. Nekoliko veoma značajnih akcija (pozitivni doprinos Indije i Jugoslavije u rješavanju korejskog pitanja, formuliranje demokratskih načela međunarodnih odnosa na konferencijama nesvrstanih zemalja u Beogradu i Kairu) potvrdio je ne samo da novi smjer međunarodne politike dobiva sve više pristalica, već da nesvrstana politika jednako tako nastoji sve više biti otvoreno angažirana u svim onim akcijama koje teže međunarodnom miru, sigurnosti i demokratskom razvoju.

Na taj način, u praksi konkretne akcije proširivale su se i sve definicije pojma nesvrstane zemlje. U nizu različitih pokušaja definiranja novog smjera akcije često se tvrdi da je nesvrstavanje prije svega vezano uz odbijanje podređivanja političke orijentacije nekim unaprijed određenim ideološkim koncepcijama ili članstvu u organiziranoj koaliciji država. Bitna značajka koja otuda proizlazi trebala bi se zasnivati na mogućnosti da svaka nesvrstana zemlja sačuva punu slobodu svog izbora i konkretne političke akcije, u skladu sa svojim vlastitim interesima. Ali, taj pojam ubrzo je u djelovanju skupine nesvrstanih zemalja postao preuzak. Usporedo s tim i termin »neangažirane zemlje« zamijenjen je novim, znatno adekvatnijim terminom »nesvrstane zemlje«, jer je postalo jasno da su interesi te skupine zemalja sve više vezani uz znatno šire dimenzije međunarodnih zbivanja, koje prelaze isključivo nacionalne ili regionalne granice, te su u realizaciji tih ciljeva blokovski nevezane zemlje značajno angažirane.

Međutim, zbog nedograđenosti ideološke, političke i filozofske osnove, a često i zbog otvorenog negiranja mogućnosti da se skupina malih i srednjih zemalja pojavi kao značajan nosilac novih procesa u međunarodnim odnosima, unutar blokovskih struktura prilično se skeptično gledalo na konkretni sadržaj te politike i mogućnost njezina duljeg održanja u sadašnjim uvjetima. Isticalo se da su nesvrstane zemlje u svom unutrašnjem razvoju veoma slabe, da one nužno trebaju inozemnu pomoć i da zbog svega toga one neće biti u stanju da istraju u provođenju nezavisne političke opredijeljenosti. Krizne situacije u mnogim zemljama (UAR, Indija) ipak su pokazale da se koncepcija nesvrstavanja ukorijenila i da je u konfrontaciji s blokovskom alternativom dobila svoje mjesto u vanjskopoličkoj orijentaciji cjelokupnog niza malih i srednjih zemalja.

Konferencija u Kairu godine 1964. u novim je uvjetima potvrdila načela akcije nesvrstanih država i razradila političku platformu politike nesvrstavanja. Načela prihvaćena u Kairu ostala su aktualna i danas, primjenjiva su i na nove situacije što ih sa sobom nosi međunarodni život. Ona se očituju:

1. prihvaćanju politike aktivne miroljubive koegzistencije, koja se ne može primjenjivati djelomično, prema socijalnim interesima i partikularnim kriterijima;
2. isticanju prava kolonijaliziranih naroda na puno nacionalno oslobođenje, koje je neodoljivo i nezadrživo;
3. pravu na potpunu nezavisnost, što se u skladu s Poveljom UN smatra neotuđivim i bezuvjetnim pravom svakog naroda;
4. priznanju prava na samoodređenje naroda;
5. zahtjevu za poštovanjem suvereniteta i teritorijalnog integriteta svih zemalja, bez obzira na njihovo društveno-političko uređenje i veličinu;
6. pravu svih naroda da usvoje onaj oblik državnog uređenja koji smatraju najprihvatljivijim za svoje uvjete.

Ta načela ostala su i nadalje fundamentalni dio koncepcije nevrstnosti,² koja je u međuvremenu poprimila značajna univerzalna obilježja. U vrijeme popuštanja međunarodne zategnutosti, početaka dezintegraci-

² Konferencija u Lusaki, ističući da ne postoji potreba za novim definiranjem nesvrstavanja eksplicite je istakla važnost ciljeva nesvrstavanja koji i dalje treba da budu sljedeći:

- pravo na slobodu, samoopredjeljenje i nezavisnost narodima koji nisu slobodni,
- poštovanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta svih država,
- pravo svih država na jednakost i aktivno sudjelovanje u međunarodnim poslovima,
- pravo svih suverenih zemalja da u punoj slobodi odlučuju o putovima svog unutrašnjeg političkog, ekonomskog, društvenog i kulturnog razvoja,
- pravo svih naroda na koristi od ekonomskog razvoja i na plodove naučne i tehnološke revolucije.

U »Deklaraciji o miru, nezavisnosti, razvoju i demokratizaciji međunarodnih odnosa« istaknuti su i neki daljnji ciljevi oko kojih bi se trebala odvijati aktivna suradnja nesvrstanih zemalja. Ciljevi su sljedeći:

- stremljenje ka miru u svijetu i miroljubivoj koegzistenciji putem jačanja uloge nesvrstanih zemalja u okviru Ujedinjenih naroda, kako bi oni postali efikasnija prepreka svim oblicima agresivne akcije i prijetnji silom, ili upotrebom sile, protiv slobode, nezavisnosti, suvereniteta i teritorijalnog integriteta bilo koje zemlje;
- borba protiv kolonijalizma i rasizma, koji su negacija jednakosti i dostojanstva čovjeka;
- rješavanje sporova miroljubivim putem;
- okončanje trke o naoružanju, čemu bi uslijedilo opće razoružanje;
- suprotstavljanje vojnim savezima i paktovima velikih sila;
- suprotstavljanje uspostavljanju stranih vojnih baza i prisustvu stranih trupa na tlu drugih zemalja;
- univerzalnost i jačanje efikasnosti Ujedinjenih naroda;
- borba za ekonomsku nezavisnost i međusobnu suradnju na temelju jednakosti i uzajamne koristi.

O tome detaljnije vidjeli specijalni prilog Međunarodne politike br. 491 iz 1970.

onih procesa unutar blokovskih struktura svorena je šira platforma okupljanja nesvrstanih zemalja, odnosno malih i srednjih država. U konfrontaciji između bogatog, odnosno razvijenog Sjevera i nerazvijenog Juga, koncepcija nesvrstavanja ne može se tumačiti samo kao zahtjev manje razvijenih zemalja za jačim međunarodnim vezama i bržim rješavanjem njihova privrednog razvoja. Nesvrstavanje jedino kao univerzalni pokret, postavljen u svestranu demokratizaciju međunarodnih odnosa, može računati na svoj uspjeh, odnosno realizaciju nacionalnih interesa malih i srednjih zemalja. U toj jedinstvenoj akciji za očuvanje mira, sigurnosti i progresu, male i srednje zemlje koje su prihvatile koncept nesvrstavanja mogu uspješno realizirati i svoje vlastite težnje. O tom univerzalnom shvaćanju nesvrstavanja predsjednik Tito je između ostalog rekao: »Pitanje nesvrstavanja postavlja se danas u mnogo širem smislu s obzirom na sve veći broj država i naroda koje sudjeluju u aktivnoj borbi za mir. Polarizacija između snaga mira, na jednoj strani, i snaga hladnog rata, na drugoj strani, teče ubrzanim tempom gotovo u svim zemljama svijeta uz jačanje snaga mira. Nesvrstavanje se tako kvantitativno i kvalitativno mijenja i pretvara se sada u opći pokret za mir i traženje mirnih i konstruktivnih sredstava za rješavanje različitih problema među narodima. Aktivno 'nesvrstavanje' znači danas sve šire i aktivnije sudjelovanje u borbi za pobjedu principa Ujedinjenih naroda.«³

Kao pokret u prvom redu malih i srednjih zemalja, nesvrstavanje ipak ne može zanemariti i specifične značajke svojih vlastitih sudionika. Jedino u kombinaciji između općih, znatno širih, odnosno univerzalnih zadataka i posebnih partikularnih problema pojedinih nesvrstanih država, realna politika akcija mora pronaći odgovarajuću liniju koja će zadovoljiti i opće ciljeve pokreta i posebne interese njegovih nosilaca.

Sa svojim progresivnim principima, nesvrstavanje se postavlja kao univerzalna koncepcija ili, bolje rečeno, kao antiblokovska alternativa međunarodnih odnosa na kojoj je moguće graditi nove konstrukcije u transformaciji same suštine sadašnjih odnosa u međunarodnoj zajednici. Na drugoj strani, nemoguće je ne vidjeti mnogobrojne složene probleme društveno-ekonomskog razvoja, s kojima se stalno sukobljavaju zemlje koje su se izjasnile za takvu orijentaciju svoje vanjskopolitičke aktivnosti. Osim toga, u novim uvjetima međunarodnog života dosadašnju ideološku i vojno-političku podjelu sve je više počela zamjenjivati podjela na »bogat« i »siromašne«, odnosno razvijene i nerazvijene države. A kako su mahom protagonisti nesvrstavanja u drugoj kategoriji, sasvim je razumljivo da su opći i univerzalni ciljevi njihove akcije vezani uz borbu za okončanje rata i osiguranje trajnog mira, čvrsto povezani sa sve izrazitijim zahtjevima za poboljšanje njihova položaja u svijetu i dobivanje značajnije podrške.⁴

Stoga se može zaključiti da upravo povezivanje u borbi za svjetski mir i rješavanje pitanja razvoja nesvrstanih zemalja tvori danas jedin-

³ Adress delivered at the Special UN General Assembly Session on October 22 1963. Review of International Affairs 1970. nr. 474.

⁴ Vidjeti o tome detaljnije: L. Mates, *Origins and Role of Nonalignment*, Beograd, 1969. S. 43.

stvene koordinate akcije malih i srednjih zemalja, na kojima je moguće okupiti sve zainteresirane nesvrstane zemlje, ali isto tako i brojne druge države — neutralne i članice vojnopolitičkih koalicija, koje ipak u osnovi prihvaćaju opće ciljeve politike nesvrstavanja i spremne su je u svojim okvirima provoditi u život.

Ne napuštajući univerzalni karakter nesvrstavanja, normalno je da je i III konferencija šefova nesvrstanih zemalja posebno inzistirala na većem angažiranju svih zemalja u bržem otklanjanju privredne zaostalosti i velikog jaza koji danas dijeli ta područja od industrijski razvijenih zemalja. Povezujući ta dva značajna pitanja, u kojima se opći i posebni interesi postavljaju na istoj osnovi, moguće je težiti realizaciji politike nesvrstavanja u objektivno mogućim uvjetima međunarodnog razvoja. Takva politika po svojoj suštini odgovara i nacionalnim interesima malih i srednjih zemalja koje su zainteresirane za usklađeno i koordinirano zajedničko rješenje vlastitog razvoja i zajedničko pronalaženje mjesta u tokovima međunarodnih kretanja, ali pod uvjetom da se očuva puna vlastita nezavisnost.

POLITIKA NESVRSTAVANJA I MALE EVROPSKE ZEMLJE

U mnogim raspravama poklonjenim nesvrstavanju često se tvrdi da je politika nesvrstavanja u prvom redu afro-azijska politička kategorija, kako po svom nastanku, tako po ciljevima i najvećem broju sudionika. Tačno je da je dekolonizacija bila jedna od prvih akcija nesvrstanih, da se oni pretežno nalaze na afro-azijskom području i da se osnovni problemi nesvrstanih uvelike podudaraju s problemima zemalja u razvoju. No i pored toga nemoguće je složiti se s takvim prostornim i funkcionalnim ograničavanjem. Nesvrstavanje je u međunarodnom životu postalo univerzalna politička koncepcija, koja po svojoj suštini znatno prelazi i samu skupinu zemalja koje se deklariraju kao nesvrstane. Princip nesvrstavanosti prihvatile su i mnoge druge zemlje, neutralne ili blokovski angažirane, tako da politika nesvrstavanja ne sačinjava zatvorena i izolirana grupa zemalja, već je to ukupnost međunarodnih principa univerzalnoga karaktera, koji se danas sve više prihvaćaju na različitim geografskim područjima i političkim polovima.

Ako se u tom svjetlu promatra evropska situacija, mogu se i unutar kruga neutralnih zemalja i članica vojno-političkih blokova pronaći države koje u svojoj političkoj akciji prihvaćaju i realiziraju principe što ih za svoju vanjskopolitičku platformu uzimlju nesvrstane zemlje. Evropske neutralne zemlje: Austrija, Švicarska, Finska i Švedska, premda su različite po karakteru i dometima svoje neutralnosti i formalno ne slijede politiku nesvrstavanja u svojim političkim akcijama, izjašnjavaju se napr. za: poštovanje suvereniteta, nezavisnosti i ravnopravnosti naroda, osuđuju politiku sile i miješanja u poslove drugih zemalja. Ako bi se pak uspoređivala vanjska politika Jugoslavije, koja je kao evropska i socijalistička država našla u politici nesvrstavanja najveće mogućnosti

svog slobodnog međunarodnog izražavanja, s vanjskom politikom Austrije, Finske i Švedske, sigurno je da bi po nizu najznačajnijih međunarodnih pitanja gledanja bila istovjetna, a u mnogim slučajevima čak mnogo bliža nego između pojedinih nesvrstanih zemalja.

Zalažući se za progresivne principe međunarodnih odnosa, nesvrstani nikad nisu pomišljali na stvaranje nekog jedinstvenog i angažiranog međunarodnog bloka, jer je to nemoguće i nepotrebno. Isto tako principi nesvrstavanja ne mogu se smatrati uskim monopolom zemalja koje se izjašnjavaju za takvu koncepciju međunarodnih odnosa. Nesvrstani su još u prvim godinama svoje akcije odlučno odbijali politiku neutralnosti u međunarodnim odnosima, ističući da su oni ne pasivni promatrači međunarodnih zbivanja, već da nastoje svojom politikom utjecati na stvaranje nove slike međunarodnih odnosa, oslobođenih blokovskih stega i dominacije velikih država.

S druge strane, na evropskom tlu u međuvremenu bitno su se izmijenila shvaćanja o neutralnosti. Posebno je tu karakterističan primjer nordijskih zemalja. Nekada isključivo neutralna finska vanjska politika,⁵ postavljena u prvom redu kao linija nepristupanja blokovima i izbjegavanja svih interblokovskih sukoba, postepeno je dobila nove značajke. Kontinuiranim djelovanjem u rješavanju stanovitih međunarodnih pitanja (užeg i šireg značenja), zalaganjem za efikasno otklanjanje međunarodnih sporova i nastupajući kao inicijator proširene evropske suradnje, Finska je znatno pomakla okvire pojma neutralnosti shvaćenog u klasičnom smislu. Tendencija ostajanja izvan blokova i nadalje je fundamentalna karakteristika vanjskopolitičkog djelovanja, ali uz nove, znatno sadržajnije elemente. Međutim, Finska je shvatila da samo na osnovi šireg sagledavanja međunarodnih odnosa i aktivnog uključivanja u njihove tokove može jačati i nacionalne pozicije. Tradicionalističko shvaćanje neutralnosti u finskom slučaju doživjelo je osjetnu transformaciju ne samo po obliku finških akcija, već i po njihovu sadržaju. Istodobno, to je daljnji primjer da u suvremenim međunarodnim odnosima samo aktivna međunarodna politika može zadovoljiti interese malih zemalja i osigurati im mjesto koje im pripada u strukturi međunarodne zajednice.

Slično je i sa Švedskom, u kojoj, osobito posljednjih godina, socijaldemokratska vlada poklanja sve veću pažnju kreiranju znatno aktivnije švedske vanjske politike. Iako je ta politika i dalje zasnovana na dosljednoj neutralnosti,⁶ unošenje snažnijih političkih akcenata u kon-

⁵ O finskoj neutralnosti vidjeti: M. Jakobson, *Finish Neutrality: A Study of Finish Foreign Policy Since the Second World War*, London, 1968.

⁶ U Švedskoj se osobito inzistira na činjenici da je švedska neutralnost potpuno drukčija od primjera Švicarske i Austrije, te da je ona u prvom redu izraz odlučnosti da se unapređuju nacionalni interesi. Istodobno, i sam termin neutralnost posljednjih je godina u švedskoj političkoj literaturi gotovo sasvim napušten i zamijenjen terminom: nevezivanje, a u nekim slučajevima upotrebljava se i termin: nesvrstavanje. Ne ulazeći na ovome mjestu u analizu tih različitih termina, nama se čini da je u slučaju Švedske mnogo opravdanije upotrijebiti termin nevezivanje, jer je on po sadržaju švedske vanjske politike i njezinim tradicijama mnogo precizniji izraz te aktivnosti nego nesvrstavanje. O suprotnom mišljenju vidjeti: N. Andren, *Power-Balance and Non-alignment: A Perspective on Swedish Foreign Policy*, Stockholm, 1967. S. 191—197.

kretnu akciju na međunarodnom polju dobilo je široku podršku članova i simpatizera socijaldemokrata. Ako se promatra nekoliko vanjsko-političkih poteza švedske vlade, kao što su — oštra kritika agresivne politike SAD u Vijetnamu, osuda grčkog vojnog udara, politike apartheida, intervencije pet zemalja članica Varšavskog ugovora u ČSSR, priznanje DR Vijetnama, pružanje zajma toj zemlji, tada je ponovno vidljivo da između Švedske i Jugoslavije, premda se radi o jednoj tradicionalno neutralnoj zemlji i o drugoj, aktivnoj pripadnici politike nesvrstavanja, postoji istovjetnost.

Pored toga, nordijsko područje promatrano u cjelini, uključujući i članice NATO-a, oduvijek se zalagalo za popuštanje međunarodne zategnutosti, za rješavanje svih evropskih problema mirnim putem i za jačanje interevropskih veza. U tim nastojanjima nordijske zemlje nekoliko su puta zajednički nastupale s Jugoslavijom, potvrđujući i u praksi političke akcije da su u novim uvjetima znatno prevladale shematske podjele i da bez obzira na različite attribute povezanosti sa slučajevima kad se radi o identičnim interesima i ciljevima progresivnoga karaktera, male evropske zemlje mogu lako pronaći zajedničku platformu akcije.

Stanovita blokovska dezintegracija omogućila je i unutar zapadnog i istočnog bloka (Francuska, Rumunjska) da se profiliranju stavovi o suradnji, u kojima se osobito ističe: raspuštanje vojnih blokova, povlačenje stranih vojnih snaga iz evropskih zemalja, smanjenje naoružanja i jačanje interevropskih veza. Sve te akcije jasno potvrđuju da neutralne evropske zemlje i one blokovski vezane mogu biti saveznik i partner nesvrstanih kad se radi o realizaciji zajedničkih ciljeva. Male evropske zemlje, koje se unutar blokovskih koalicija zalažu za nezavisnu političku akciju i suprotstavljaju hegemoniji velikih, u konkretnoj djelatnosti ruše osnovne elemente blokovske politike i objektivno potpomažu praktičnom ostvarenju onih ciljeva i principa za koje se zalaže skupina nesvrstanih zemalja.

Budućnost Evrope, unatoč današnjoj podijeljenosti, nije u očuvanju sadašnjeg stanja odnosa, niti blokovskih formacija. Mogućnost slobodnog razvoja svih evropskih zemalja, stvaranje ravnopravnih interevropskih veza na temelju uzajamnog poštovanja i nemišanja u unutrašnje poslove realna su vizija budućeg razvoja evropskog kontinenta oslobođenog golemog vojnog arsenala, koji danas opterećuje evropsko tlo i naznačuje striktnu granicu dvaju vojno-političkih blokova.

Vojno-politički blokovi u Evropi, formalno gledano, nisu nastali istodobno i njihove su funkcije bile različite ali u suvremenoj fazi međunarodnih odnosa obje super-sile i nadalje su zainteresirane za organizirano prisustvo u svim najvažnijim pitanjima evropskog života, što samo po sebi podrazumijeva i daljnje održavanje blokovskih struktura.

Izmijenjena slika međunarodnih odnosa, koji uvelike počinju težiti na temelju kompromisnih aranžmana dviju super-sila, i unatoč stanovitim pozitivnim elementima koje sporazumijevanje između velikih sila objektivno sadrži, nosi sa sobom i značajne elemente koji bi mogli otežati proces ravnopravnog evropskog sporazumijevanja i znatno smanjiti domete ravnopravnog djelovanja svih evropskih zemalja, a posebno malih.

Male evropske države prošle su u svojem dosadašnjem razvoju kroz različite faze i u praksi međunarodnog života iskusile mnogobrojna rješenja, koja nisu vodila računa o njihovim nacionalnim interesima, kad su bile dovedene u situaciju da postanu puki objekti međunarodnih transakcija. Stoga u sadašnjoj fazi razvoja međunarodnih odnosa rješavanje evropskih pitanja presumira potrebu ravnopravnog sudjelovanja svih evropskih država, priznanje njihovih suvremenih prava i omogućavanje slobodnog sudjelovanja u tom značajnom, ali i dugotrajnom procesu.

Rješavanje evropskog pitanja zahtijeva duboke promjene u međunarodnim odnosima i stoga će za realizaciju tog cilja biti potrebno mnogo vremena. Proces transformacija, parcijalnih i prelaznih rješenja odvijat će se u znaku blokovskih struktura i negativnih elemenata što ih one sa sobom nose. Evolucija će biti postepena i polagana, pa je nemoguće očekivati neka značajnija i sasvim radikalna rješenja koja bi mogla izmijeniti odnos snaga, sadržaje blokovske akcije i oblike njihova djelovanja prema ostalim državama.

Jedino mogući realistički pristup sadašnjoj situaciji, kao polaznu pretpostavku mora uzeti mogućnost da novi, sadržajni i demokratskiji odnosi polagano počnu utjecati na blokove i njihove transformacije, što bi trebalo omogućiti prevladavanje podjele, koja danas postoji, na evropskom kontinentu. Istodobno, današnja podjela Evrope ne ogleda se samo u različitim društveno-političkim sistemima i fiksiranim sferama utjecaja, već isto tako i u različitim razinama ekonomskog razvoja. Taj značajni ekonomski jaz koji dijeli pojedine evropske zemlje i cjelokupne regione može, također, postati značajna smetnja bržem uspostavljanju širokih evropskih veza i osamostaljivanja istinske evropske politike evropskih zemalja, posebno onih manjih.

Konkretna akcije koje bi u takvoj situaciji mogle pridonijeti rješavanju evropske situacije bile bi slijedeće:

a) maksimalno ograničavanje blokovske aktivnosti i podržavanje svih akcija koje traže angažiranje svih evropskih zemalja, bez obzira na njihovu pripadnost koalicijama;

b) sužavanje prostora za ostvarivanje politike interesnih sfera i hegemonije velikih sila;

c) otvaranje svih kanala za kontakte među evropskim narodima, kako bi se intenzivnijom cirkulacijom ljudi, ideja i dobara u praksi prelazile blokovske zapreke, stvorila osnova zajedničkih evropskih interesa i približila shvaćanja o bitnim pitanjima koegzistencije i interevropske suradnje;

d) transformiranje međunarodnih odnosa uz pomoć izvanblokovskih rješenja i mogućnost ravnopravnog sudjelovanja svih evropskih država u iznalaženju novih oblika i sadržaja odnosa;

e) stalno traženje odgovarajućih mjera za kontrolu i smanjenje naoružanja, odnosno razoružanja;

f) stvaranje i razvijanje novih, adekvatnih institucionaliziranih oblika evropskog zajedničkog djelovanja na političkom, ekonomskom, kulturnom i vojnom planu, čime bi se moglo utjecati na postepeno mijenjanje blokovskih institucionaliziranih odnosa.

U naporima za realizaciju tih zadataka, koji nisu nimalo laki ni jed-nastavni, nesvrstane, neutralne i manje evropske zemlje mogle bi za-zuzeti značajno mjesto. Ta kategorija zemalja objektivno je najviše zain-teresirana za izmjenu evropskih odnosa i ona može biti značajan čim-benik u rješavanju kompleksa evropskih pitanja. Veća koordinacija po-litičke akcije, traženje mogućnosti za čvršće uzajamno političko djelova-nje i aktiviranje svih snaga koje se tu mogu angažirati, trebali bi pot-pomoći u pronalaženju novih oblika uzajamnih odnosa, kako bi se po-zitivno utjecalo na tok promjena međunarodnih odnosa. U sadašnjoj fazi razvoja odnosa u Evropi postoje svi pogodni uvjeti za mnogo veće jača-nje veza između te skupine zemalja, koja, bez obzira na razlike u druš-tveno-političkim sistemima i pripadnosti, odnosno nepripadnosti bloko-vima, gotovo identično gleda na potrebno jačanje i interevropske veze. Zadaci te skupine zemalja, kojoj pripada i Jugoslavija, trebali bi se očitovati u:

- a) zajedničkom angažiranju kako bi se spriječilo realiziranje blokov-skih aranžmana i zadržavanje sadašnje strukture međunarodnih odnosa, uz napore da se pronađu novi sadržaji evropskih veza;
- b) razbijanje monopola super-sila u evropskoj inicijativi;
- c) stvaranje brojnijih prijedloga za rješavanje evropskih pitanja;
- d) intenzivnije angažiranje evropskog javnog mnijenja, akcija i po-kreta za emancipaciju evropskih zemalja i Evrope kao cjeline.

III

VELIKE SILE I INTERESI MALIH NESVRSTANIH ZEMALJA

Nastanak nove koncepcije o međunarodnim odnosima velike sile od samog su početka primile s velikim nepovjerenjem izražavajući sumnju u njezin uspjeh. To je bilo i razumljivo jer je upravo akcija malih i sred-njih zemalja pokazala da monopol organiziranog blokovskog pristupa međunarodnim odnosima nije prihvatljiv za sve države i da skupina novih zemalja pokušava pronaći nova autonomna rješenja. U Sjedinjenim se Državama u doba Johna Fostera Dullesa otvoreno tvrdilo da je svaki neutralizam nemoralan i da se sve snage slobodnog svijeta moraju udru-žiti, naravno pod vodstvom SAD. Sovjetski Savez također je prvih go-dina poklonio malo pažnje tom novom političkom fenomenu, da bi nešto kasnije obje super-sile izmijenile svoje stavove, nastojeći što preciznije pratiti zbivanja u toj velikoj skupini blokovskih nevezanih zemalja.

Na temelju izmijenjene taktike djelovanja velikih sila, nesvrstane zemlje postale su još zanimljivije područje njihove uzajamne konfronta-cije, gdje su obje države nastojale dokazati prednosti svog sistema. Pored striktno podijeljenih sfera utjecaja, nesvrstane zemlje ostale su tako značajan rezervoar u kojemu je moguće tražiti nove saveznike, koristeći se pri tom najrazličitijim sredstvima.

Istodobno, s različitih strana čuju se i glasovi o tome da je nesvrstavanje kao politički pokret nepotrebno, da je već prijedeno razdoblje u kojem su nesvrstani mogli djelovati na međunarodnoj sceni jer se i konfrontacija super-sila iz ere hladnog rata sve više danas pretvara u sporazumno pregovaranje super-sila, koje predstavlja trajnu osnovu uspješnog rješavanja svih svjetskih problema. Posebno su pak zanimljive tvrdnje o tome da su sve podjele na male i velike zemlje netačne; da ne postoje neki posebni i različiti interesi velikih i malih zemalja, već da je osnovnu klasifikaciju moguće izvršiti jedino s obzirom na odnos klasnih snaga.⁷ Postoje kapitalističke države s imperijalističkim ciljevima i miroljubive socijalističke zemlje, te prema tome nema nikakve potrebe da se posebno aktivira skupina malih i srednjih zemalja, osim ako one nisu direktni saveznici u antiimperijalističkoj borbi.

Ta veoma jednostavna shema, koja se inače poziva na marksističko-lenjinističko učenje, zaboravlja realnost međunarodnih odnosa u kojima je nakon II svjetskog rata došlo do veoma različitih, često puta sasvim suprotnih pomjeranja i prepletanja. U prvom redu dosadašnja praksa međunarodnih odnosa pokazuje da sve tzv. kapitalističke države nisu automatski i imperijalističke, kao i to da sve socijalističke države ne djeluju u svim prilikama s pozicija maksističko-lenjinističkog učenja.

U posljednjem razvoju međunarodne zajednice velikim je silama, osobito dvjema super-silama, uspjelo istaknuti i definirati svoje nacionalne interese, koji i pored očitih međusobnih razlika, zbog niza novih tehnološko-društvenih činilaca ipak omogućavaju da se konfliktne situacije sporazumno rješavaju, uz striktno nastojanje da se u međusobnim aranžmanima poštuju uzajamni interesi. To znači da je i pored otvorenih suprotnosti došlo do značajnih oblika zajedničkog djelovanja, a na nekim područjima čak i suradnje. Upravo u takvim situacijama interesi malih i srednjih zemalja mogu se naći ugroženi, jer sporazumno rješavanje i dogovaranje velikih sila nikada u povijesti međunarodnih odnosa nije vodilo većeg računa o specifičnim pravilima i interesima malih zemalja.

Ti tzv. jednostrano preuzeti globalni interesi velikih sila bitno odudaraju od interesa malih i srednjih zemalja, koje su lišene ekspanzionističkih vojnih, ekonomskih ili političkih ambicija i objektivno gledano i ne posjeduju mogućnost da bi te ambicije mogle ostvariti. Svojom aktivnošću, bilo na regionalnom ili širem planu, zbog toga ta grupa zemalja ne može ugrožavati svjetski mir, niti može predstavljati neku ozbiljniju opasnost.

Velike sile, na drugoj strani, zahvaljujući svojim ekonomskim i vojnim mogućnostima, diktiraju trku u naoružanju sa svim popratnim pojavama i u takvoj situaciji mogu postati realna opasnost za održavanje

⁷ Za ilustraciju takvih stavova vidjeti npr. članke objavljene u: Pravda 13. 9. 1968., zatim Izvestija 3. 10. 1968. kao i članak A. Klimova i V. Lapteva pod naslovom »O nekotoryh voprosah politiki neprisoedinenija«, objavljen u »Meždunarodna žizn« 1969. br. 3. S, 18—26.

svjetskog mira. Imperijalističke ili hegemonističke tendencije djelovanja u međunarodnom životu dolaze s te strane, a u dogovornim ili uzajamno kompromisnim arazmanima stvaraju se i produbljuju okviri ekonomske i političke ravnopravnosti.

Prema tome specifičan položaj, konkretne mogućnosti djelovanja i različiti nacionalni interesi objektivno razdvajaju kategoriju malih zemalja od velikih sila i istodobno pridonose da upravo taj brojčano veliki skup država svojom političkom akcijom predstavlja ozbiljnu smetnju provođenju kolonijalističke, imperijalističke i hegemonističke politike u međunarodnim odnosima. Nesvrstane zemlje, najvećim dijelom nastale u procesu dekolonizacije nekadašnjeg kolonijalnog imperija, automatski su se uključile u antiimperijalističku borbu. Pridržavajući se fiksniranih načela zajedničke suradnje na međunarodnom političkom planu te se zemlje odupiru svim agresivnim pritiscima na njihov suverenitet i odbijaju miješanje u unutrašnje poslove drugih zemalja, bez obzira na to koji se motivi pri tom uzimaju kao obrazloženje. Male i srednje zemlje, koje prihvaćaju načela nesvrstanosti, zalažu se za pravo svih naroda na slobodu i nezavisnost, ističući da je potrebno što prije eliminirati duboku ekonomsku neravnopravnost, koja je danas jedna od osnovnih značajki međunarodnih odnosa i istodobno konkretna mogućnost da velike sile različitim sredstvima utječu na opredjeljivanje malih i srednji hzemalja.

Nesvrstane zemlje zahtijevaju punu ravnopravnost svih država članica međunarodne zajednice, povećanje međunarodnog autoriteta svjetske organizacije i zalažu se za striktno poštovanje Povelje UN. Na taj način proklamirani ciljevi nesvrstavanja i konkretna aktivnost tih država dovode do toga da one nastupaju kao nosioci najprogresivnijih težnji u međunarodnim odnosima, zalažući se stalno za bitne i suštinske transformacije cjelokupnog sistema međunarodnih odnosa.

Pri tom nesvrstane zemlje ne nastupaju s pozicija koje bi se mogle protumačiti kao izrazito opredjeljivanje za ili protiv jedne super-sile. Dosadašnja praksa nesvrstane aktivnosti jasno je potvrdila da su u svim onim situacijama gdje su bili povrijeđeni interesi mirnog razvoja, slobode i nezavisnosti drugih zemalja nesvrstane zemlje odlučno reagirale osuđujući takvu imperijalističku ili pak hegemonističku politiku. Na osnovi toga može se zaključiti da teze o nepotrebnosti grupiranja malih i srednjih zemalja nemaju svoju vrijednost niti u teoriji niti u političkoj praksi. Svojom dosadašnjom akcijom u borbi za mir, nezavisnost i ravnopravan razvoj međunarodnih odnosa nesvrstane zemlje odlučno su se suprotstavljale politici sile i dominacije. Upravo takvom djelatnošću male i srednje zemlje postale su progresivni nosilac novih pozitivnih strujanja, partner i saveznik svih progresivnih i miroljubivih država i pokreta. Samim tim one su u praksi potvrdile da su stereotipne podjele prevladane te da se u aktivnosti nesvrstanih ne radi o umjetnom okupljanju malih i srednjih zemalja na temelju tzv. vanklasnog pristupa, nego, sasvim obratno, da su male i srednje zemlje dosljedni nosioci i pobornici progresivnog smjera međunarodnih odnosa u cjelini na temelju široke podudarnosti svojih vitalnih interesa i ciljeva.

PERSPEKTIVE NESVRSTAVANJA

Male i srednje zemlje sve više nalaze u koncepciji nesvrstavanja realnu osnovu svog vanjskopolitičkog djelovanja i u današnjim uvjetima, unatoč golemoj sili kojom raspolažu velike države, sve je veći broj zemalja koje izabiru nesvrstavanje za svoju trajnu političku orijentaciju. Na taj način nesvrstavanje se afirmira kao objektivno moguća aktivnost u današnjim uvjetima, čime se uvelike praktičnom akcijom odbacuju mnoga mišljenja o tome da je politika nesvrstavanja tek vizija daleke budućnosti, primjenjiva u potpuno izmijenjenim međunarodnim uvjetima.

U svijetu u kojem još uvijek prevladava snaga velikih sila, skupina malih i srednjih zemalja, koje su prihvatile politiku nesvrstavanja, potvrđuje da je taj pravac zajedničkog djelovanja već danas dosegao konTURE novog sistema međunarodnih odnosa. Ta nova kvaliteta odnosa, uspoređena sa sistemom međudržavnih veza, nastaje na drukčijim osnovama; u toku dobrovoljne i ravnopravne akcije niza zemalja, što upravo omogućava da ciljevi te politike po svojim dimenzijama već danas znatno premašuju ciljeve pojedinih nesvrstanih zemalja. Politika sile koju mogu provoditi samo neke od članica međunarodne zajednice sve se jasnije danas suočava s politikom nesvrstavanja kao alternativnim modelom⁸ s nešto kraćim vijekom trajanja, ali zato znatno brojnijim po ravnopravnim sudionicima.

Unatoč usponima i padovima, što je uostalom zakonita karakteristika svakog vanjskopolitičkog djelovanja u kojem sudjeluje veći broj različitih subjekata, politika nesvrstavanja već danas sadrži stanovite elemente koji predstavljaju čvrstu političku osnovu trajnog okupljanja niza malih i srednjih zemalja. Ističući kao svoje najvažnije zadatke: borbu za mir i međunarodnu sigurnost, poduzimanje konkretnih mjera za brži ekonomski progres zemalja u razvoju, jačanje suradnje putem svjetske organizacije, podizanjem njezina autoriteta; diverzifikacijom međusobne suradnje kao i proširenjem zajedničkih akcija na političkom, ekonomskom i kulturnom planu sa svim zemljama koje podržavaju progresivna kretanja u međunarodnim odnosima, moguće je predvidjeti pronalaženje novih korisnih rješenja dugoročnijega karaktera. Samim tim nesvrstane su zemlje ukazale na značenje onih elemenata što mogu biti prihvatljivi širokom krugu država različitih po veličini, društveno-političkom i ekonomskom uređenju i geografskom položaju. No pod uvjetom da su te zemlje zainteresirane za slobodu vlastite međunarodne akcije, očuvanje svjetskog mira i opći progres međunarodnih odnosa. U toj značajnoj alternativi politici sile, koja danas ima sasvim jasno profilirane najznačajnije

⁸ Veoma je dosljedan u svojim teorijskim razmatranjima sistema međunarodnih odnosa britanski profesor međunarodnih odnosa J. W. Burton, koji smatra da je nesvrstavanje jedino mogući i optimalni sistem međunarodnih odnosa koji bi mogao zamijeniti sadašnji međunarodni poredak zasnovan na sili J. W. Burton, *International Relations: A General Theory*, London, 1965. S. 288.

principe i ciljeve, sve je vidljivija težnja malih i srednjih zemalja da se koordinacijom svoje vanjskopolitičke akcije bore za demokratizaciju međunarodnih odnosa, kako bi ravnopravna međudržavna suradnja i poštovanje prava svih zemalja zamijenili blokovske pristupe, u kojima velike sile na osnovi svoje fizičke moći naznačuju i diktiraju osnovne pravce ponašanja cijelom nizu manjih zemalja.

Politika nesvrstavanja znači danas mogućnost nezavisnog pristupa međunarodnim odnosima i istodobno čini temelj okupljanja velikog broja država, koje na takvim principima mogu uspješno zajednički djelovati. Naravno, snaga nesvrstanih zemalja na ekonomskom i vojnom polju veoma je daleko od bilo kakvih mogućnosti ili potrebe uspoređivanja s blokovima. Ali njihov politički utjecaj postaje sve značajniji. Skupina nesvrstanih zemalja prestaje biti samo dio progresivnog međunarodnog javnog mnijenja, kao što se to često tvrdi, ona je već poprimila karakteristike angažiranog i afirmiranog političkog pokreta s izrazitim političkim zadacima što vode pozitivnom mijenjanju međunarodne zajednice.

U daljnjem razvoju politike nesvrstavanja mogući su i stanoviti padovi u angažiranosti te brojne skupine država. Njihov slab ekonomski položaj još uvijek čini veliku zapreku u potpuno slobodnom i nezavisnom političkom angažiranju. Istodobno, moguće je očekivati da će super-sile i nadalje ulagati značajne napore kako bi spriječile ili barem ograničile domete akcije nesvrstanih zemalja. Takva aktivnost ipak neće zaustaviti daljnji razvoj političke akcije nesvrstanog svijeta. Iduće godine značit će korak naprijed u jačanju uzajamnih veza i odnosa između brojne skupine malih i srednjih zemalja, što će biti isto tako preduvjet njihova jačeg zajedničkog nastupa na međunarodnoj sceni. Međunarodne krize već su danas najbolji pokazatelji opredijeljenosti pojedinih nesvrstanih zemalja politici mira i suradnje, te je moguće očekivati da će dosadašnja iskustva međunarodnog razvoja pozitivno utjecati na učvršćenje novih oblika zajedničkog djelovanja.

Različite po mnogo čemu, nesvrstane zemlje u praksi svoje akcije postajat će ipak sve jedinstvenije u najvažnijim pitanjima suvremenog svijeta: borbe za mir i ravnopravnog razvoja svih zemalja i područja. Ta platforma može poslužiti i za okupljanje ostalih malih i srednjih zemalja, koje prihvaćaju ciljeve i principe tog pokreta, što zanči da bi nesvrstavanje moglo u perspektivi postati još bogatije po broju subjekata, ali isto tako i znatno kvalitetnije u konkretnoj političkoj realizaciji postavljenih načela.

Za Jugoslaviju kao malu evropsku zemlju politika nesvrstavanja postala je odavno sastavni dio općeg društveno-političkog razvoja i bilo bi nemoguće zamisliti odstupanje od tog kursa koji daje maksimalne mogućnosti za slobodni pristup međunarodnim odnosima. Stoga je jačanje politike nesvrstavanja jedan od primarnih zadataka jugoslavenske vanjske politike. Konceptija nesvrstavanja kao stanovita filozofija međunarodnih odnosa, zasnovana na stabilnom internom razvoju i otvorenoj spremnosti da se brani Jugoslavija od eventualnog napada, omogućava svestrano angažiranje Jugoslavije u širokom spletu međunarodnih odnosa. Pored

najpotpunije realizacije nacionalnog interesa koncept nesvrstavanja omogućava Jugoslaviji da nastupa u međunarodnoj zajednici kao značajan pokretač novih pozitivnih inicijativa, čime se na najbolji način pruža konkretan primjer aktivnog i svestranog međunarodnog djelovanja jedne male zemlje.